

ВЛАДИМИР РИБИН
САМОВЛЮБЕНИЯТ
АНТРОПОИД

Превод от руски: А. Христова, 1985

chitanka.info

— Хайде, Пан, още!...

Приличащият на октопод биоробот „Прост анализиращ № 23–29“, когото всички наричаха просто Пан, подскачаше високо, падаше върху терасата и отново като пружина се вдигаше нагоре, стараяйки се точно да изпълни задачата и да стигне антената, която беше опъната на равнището на покрива.

Началникът на наблюдателната станция на Аксиома — четвъртата планета от звездната система Зета — Симон Капиани стоеше разкрачен на края на терасата, махаше с ръце и отстрани изглеждаше, като че ли неговите замахвания и воля подхвърлят гъвкавото тяло на биоробота.

Иван Гулига обичаше да гледа станцията отстрани. Отиваше по мекия прах до сребристо-сивия хълм — замръзнал лавов поток — и от него гледаше ужасно самотното в мъртвата пустиня и изглеждащо му затова толкова красиво градче — полусферичната сграда на станцията, полусферичните, но с по-малки размери постройки на енергоцентъра и на стопанските служби, ажурната кула с параболичната антена и прожектора.

Сега този единствен на мъртвата Аксиома оазис на живота беше особено красив: аленото светило клонеше към хоризонта и цялата пустиня, която по обяд беше сиво-кафява, сега изглеждаше червена. Вятърът мърдаше тежкия прах и сякаш по пустинята се движеха пурпурни вълни. В този тревожно пулсиращ свят стояха твърдо и успокояваха зелените, сините и жълтите петна на постройките на станцията.

— Стига вече, какво още го мъчиш?! — каза Иван по ларингофона.

Симон се огледа. Очилата на маската му заискриха от огъня на отразеното слънце.

— Погледни го само. За Пан е цяло удоволствие да подскача. Ако може да се каже така за един робот — веднага се поправи той.

— Защо да не може? — отговори Пан със своя странен бълбукащ глас, към който Иван все не можеше да привикне. — Моите чувства не приличат на вашите, но те са...

— Роботът трябва да работи, а не да подскача — каза Иван, без да обръща внимание на забележката на Пан.

— Правя всичко, което изискват от мен — отново се намеси роботът. — Имам ли право да подскачам в свободното си време?

— Роботът не трябва да има свободно време.

— Човекът трябва да има, а роботът не трябва, така ли?

— И човекът не трябва да има време, което да не е заето с полезна дейност...

— Стига сте спорили — каза Симон. — Какво да правим, щом като няма какво да правим? — И се разсмя от неочаквания каламбур.

Спореха не за първи път, сигурно нямаше да бъде и за последен. Безделието измъчваше наблюдателите. Те бяха оставени на тази планета за две години, бяха осигурени с храна, енергия и запасни уреди за три години. Първият месец имаха доста работа: монтираха датчиците, организираха автоматичните записи за всичко, което можеха да наблюдават. А когато свършиха, налегна ги тъга. Не им беше разрешено да предприемат далечни рисковани експедиции: задачата на изследователите се свеждаше до наблюдаване на работата на уредите. Пък и какво можеше да се изследва на тази планета, безжизнена, монотонно равна, без всякакви планини и дълбоки морета и покрита с еднакъв кафяв прах или застинали потоци лава? Повърхността на планетата още преди това беше изучена добре от автоматични станции. Но по кой знае кога въведено правило изследването се смяташе за незавършено, ако човек не прекараше известно време на планетата. Точно това предстоеше на тримата изследователи — Симон Капиани, Иван Гулига и Ораз Мустафин. Трима, защото според психолозите това беше оптималното число за затворен колектив. И ето сега се мотаят тримата там, където и един човек нямаше какво да прави.

Началникът на станцията реши: единственото, което може да ги спаси от затъпяващото безделие, е спортът. Той нареди на всички, включително и на Пан, всеки ден да бягат и да скачат, докато ги заболят ставите, за да не губят формата си. Но се налагаше да бягат и скачат в маски, тъй като кислородът в атмосферата не стигаше и всички, дори самият Симон, вършеха тези процедури с нежелание. Затова пък Пан, който се чувствуваше добре във всяка атмосфера, май че намери в спорта второто си призвание. Той не започваше деня, ако не направеше едночасово загряване и не пробягаше по мекия прах предписаните от началника сто километра. Пан ги уверяваше, че само

след такъв пробег се чувствава готов за работа, тъй като всичките му пипала получавали нужната гъвкавост, ставите — свобода на движението, а нервните центрове — най-висока активност. Но автоматиката работеше изправно и Пан удължаваше упражненията едва ли не през целия ден. Той явно се любуваше на себе си, като демонстрираше пред хората гъвкавост и активност, което даде повод на Иван да го нарече веднъж „самовлюбен антропоид“. Гулига изказа дори опасението да не би Пан, увлечен от самоусъвършенствуването си, да се препрограмира. Но Симон не се съгласи с него, като заяви, че в борбата с безделието всички средства са добри, и че каквото и да се случи, той ще запази Пан — най-сложния и скъпоструващ биомеханизъм...

Светилото залезе и над пустинята внезапно падна непрогледен мрак. Прожекторът на кулата светна и с разсеяния си лъч освети цялата територия на станцията и голямо пространство около нея. Пан спря да подскача и легна върху терасата, разперил като звезда осемте си пипала.

Пан беше чудно създание, надарено с невероятна сила, фантастична неуморимост, умеещо да прави всичко. Но сега Иван го съжали. С увлечението си по скоковете и бягането той му напомняше на горд и силен лъв, унижен от дресъора до съвсем лекото за него нелепо подскачане по арената на цирка от столче на столче.

Вечерта мина както всяка друга. Кухненските автомати подредиха върху масата предварително поръчаната храна, която, както винаги, им се стори безвкусна, тъй като отдавна не бяха изпитвали нито глад, нито обикновен добър апетит, предизвикан от умора. След това със скучен глас автоматът-синтезатор им прочете дневния бюлетин, който обобщаваше показанията на всички уреди за деня, и добави, че бюлетинът е вече изпратен по космическия канал за връзка. Сетне Иван без особено желание игра шах с втория наблюдател Ораз Мустафин, продължавайки безкрайния мач за първенството на станцията, и рано-рано тръгна да си ляга.

Събуди се от подземен тласък. Нямахше нищо необикновено — тук това се случваше всеки ден, но Иван не можа да заспи отново. Спомни си съня, който бе сънувал, странен, дори много странен, и починалият му мозък започна да анализира отдалечаващите се картини.

„Защо сънищата се забравят толкова лесно? — мислеше си Иван, гледайки слабо осветения таван. — Дали защото работят само центровете за късата памет? Но и най-късата памет е по-дълговременна в сравнение с най-дългия сън. Значи мозъкът, играейки си на сън с фантастични картинки, ги изтрива бързо. Както смутен студент, уловил строгия поглед на професора, набързо изтрива от дъската фантазмагорията от цифри и формули, които току-що е написал със завидна увереност.“

Този сън Иван Гулига искаше да задържи макар и за малко в паметта си. В него имаше нещо необичайно и тревожно. Сякаш беше предупреждение за нещо.

На Земята ли беше или на някоя друга планета, в детството му или сега, в зрялата му възраст — не можеше да се разбере. Уж танцуваше под звуците на някаква вълшебна свирка, не искаше, а танцуваше. И кой знае защо беше сигурен, че този танц му е крайно нужен, че му е помощник във всички работи, че дори е самата му работа. После се намери тук, на мъртвата Аксиома, под студеното виолетово чуждо небе, но продължаваше да танцува, защото свирката все звучеше. И другарите му в станцията, дори наивният Пан танцуваха и танцуваха, забравяйки за работата си. И когато подземният удар ги разхвърли по сухия прах, легнали продължаваха да мърдат с крака и губеха секунди, които все още можеха да ги спасят...

Може би това бълнуване бе породено именно от тласъка, който го беше събудил? Но колко ли бърз би трябвало да е сънят, който беше продължил, както му се струваше, толкова дълго?!

Стана без да вдига шум, за да не събуди спящите си другари, и излезе навън. До прага върху широката, осветена от прожектора стъкловидна тераса спеше Пан. Тази тераса беше направена специално за работа, за да лежи върху нея, буден поне с две от осемте си очи, послушвайки се, душейки, готов във всеки момент да вдигне тревога и да отблъсне нечие нападение.

Като видя Иван, роботът замига и с осемте си изумрудени очи и грациозно се вдигна на осемте си пипала. И отново се отпусна върху терасата — беше още твърде рано за ставане, още повече, че Пан нямаше какво да прави.

Гулига пристъпи извън кръга на прожектора и потъна в непрогледния мрак. Спокойно, опасявайки се само да не се спъне, той

се отдалечи, изкачи се на полегатия лавов хълм, усети с краката си малката равна площадка и седна на нея, като привично поглади с пръсти неравната ѝ повърхност. Тази площадка приличаше на дъска, обхваната от потока лава и беше неговото любимо място. Гънките по плочата напомняха някаква позната на Иван рисунка. Изследователите бяха изказали немалко хипотези относно произхода на рисунката. Винаги увличащият се Симон дори ги уверяваше, че това е своеобразна карта на звездното небе с опашати комети и линии на силови полета. Но Симон навсякъде виждаше следи от други цивилизации. Никой обаче не можа да даде смислено обяснение за истинската природа на тази толкова ясна рисунка и това даваше повод на Симон все повече да се убеждава в правотата си.

Иван познаваше всяка линия по плочата и сега, опипвайки студения камък, сякаш виждаше на яве рисунката.

От пустинята вееше студ. И в тази ледена тъмнина осветената станция изглеждаше като самотен оазис.

На изток започна да просветлява. Скоро чертата на хоризонта раздели мрака на две — тъмната непрогледна повърхност на планетата и тъмно-виолетовото, изпъстрено с ярки звезди, небе. Денят приближаваше, пурпурен и студен.

Когато съвсем се развиделя, Иван тръгна към станцията. В този миг силен тласък го хвърли с лице върху праха и той, падайки, едва не разби маската си. Тревожно скочи, бързо изтри очилата — тласъкът бе необикновено силен — и видя, че кулата стои на мястото си, а станцията и всички постройки са цели. А Пан, свръхчувствителният Пан, който пръв трябваше да реагира при опасност, подскочаше преспокойно на терасата, занимавайки се с утринната си гимнастика.

Нов трус разклати почвата, чу се глухо бучене. Равнината зад станцията започна да се издига, но и това не разтревожи особено много Иван, тъй като Пан не прекъсна заниманията си, а само заподскача по-бързо. После се втурна из пустинята, вдигайки леко прашно облаче. И в този миг Иван почувствува треперенето на почвата. Погледна към нарастващия хълм и видя нещо вишневочервено, надвиснало като вълна над хълма. За миг помисли, че точно тази вибрация — предвестник на изригване — е уловил чувствителният Пан и затова се е втурнал да бяга. Но поведението му съвсем не се връзваше с програмата, която роботът трябваше да

изпълнява безпрекословно, и Иван отхвърли тази нелепа мисъл. Нищо не би могло да изплаши робота. Той е длъжен да защитава хората и ако трябва, първи да загине... Какво може да направи срещу лавовия поток?... Макар и нищо, но в случай на опасност той трябва да бъде с хората...

Всички тези мисли се блъскаха в главата на Гулига, докато бягаше към станцията. Но лавовият поток се оказа по-пъргав и пресече пътя му пред самия праг.

Поиска да го прескочи, но се отдръпна, обгорен от нетърпима горещина.

— Момчета! — извика Иван, като здраво стисна ларингофона, страхувайки се, че в добре изолираната от всички външни въздействия сграда хората няма да чуят бученето на стихията. Трусовете не им бяха непознати. А роботът, който първи трябваше да даде сигнал за тревога, не беше тук...

И тогава Иван забеляза, че лавата има необикновено зърнесто устройство, сякаш не беше аморфен поток, а скупчване на някакви огнени мехури, меки и пълзящи един върху друг. Той отстъпи няколко крачки назад. И... цялата тази маса, поклащайки се като желе, се насочи към него. Това беше толкова странно, че Иван спря и като закри лице с ръка, омагьосано загледа как оранжевомалиновите мехури на тласъци приближават до него.

— Пази се! — чу той гласа на Симон. — Бягай на кулата. Това сигурно е огневката.

— Какво?!

— Огневка. Нима не си чувал? Особена неорганична форма на живот.

— Приказки. Огневки не съществуват.

— Бягай! Приказките все от някъде се вземат!

Отстъпвайки Иван се спъна и едва не падна. Огледа се. Под краката му беше плочата със звездната рисунка. Когато отново погледна лавовия поток, видя, че той почти не се беше помръднал.

Забърза към кулата. Обърна се и видя, че огънят също ускори движението си след него. Тогава наистина се изплаши и побягна. Скочи върху високия каменен фундамент на кулата и изтрополя по стъпалата към горната площадка. Отгоре се виждаше добре целият град, хълмът, от който изскочи загадъчния жив огън, кафяво-

пепелявите ивици, които пушеха — следите от този огън. Лавата, която го преследваше, искреше, преливайки се в основата на кулата, сякаш наистина беше жива.

— Как сте там? — попита Иван прегракнало.

— Защитата ни е сигурна — отвърна Симон.

— От къде знаеш колко е сигурна?

Симон замълча и не намери друг отговор освен старата поговорка:

— В къщи и стените помагат... Ти какво виждаш от там?

— Огънят не приближава до вас. Тръгна след мен. Сега бушува под кулата.

— А къде е Пан?

— Твоят Пан бяга...

— Какво?

— Прави си утринната гимнастика. Според предписанието ти той трябва да пробяга сто километра.

— Да не си е изгубил ума да бяга в такъв момент?

— Втурна се да бяга минута преди изригването...

— Значи ще се върне скоро. Пан, чуваш ли ме?

— Връщам се — чу се бълбукащия глас. — Днес надминах собствения си рекорд.

— Съвсем не ме интересува рекорда ти! — грубо извика Симон. — Веднага идвай тук!

— Бързам колкото мога. Трябва да отбележа, че сега съм в по-добра форма, отколкото преди половин час.

Симон изкрещя нещо неразбрано и млъкна.

— Жъни плодовете на просвещението си — каза Иван. — Казвах ти: роботът може да се препрограмира. Спортът е добър като помощник на труда, но не и като негов заместител. И не само за работа.

— С какво да ви натоваря, с какво?! — отново закрещя Симон.

— С каквото искаш. Пясък да пренасяме, камъни да вадим, къщи да строим... Човек трябва да създава, иначе ще деградира. И роботът също, защото в известна степен е аналог на човека...

— Намерихте време за спор! — намеси се в разговора Ораз Мустафин.

„Наистина — помисли Иван — станахме мързеливи. Дори при опасност не реагираме по подобаващия начин.“

Погледна надолу. Огненият поток се мъчеше да се изкачи на каменния фундамент на кулата. В него, в този поток беше опасността. А може би и спасението?! Сега вече безделието няма да ги мъчи. Огневката, неизвестната форма на живот! На планета, от която никой нищо не е очаквал! Ама че изненада! От днес нататък всеки изследовател от който и да е космичен кораб ще мечтае за планетата Аксиома. Защото тук го чака истинска, рискована и в буквалния смисъл на думата обгаряща работа...

— Пристигам след три минути — съобщи Пан.

Иван погледна към мъртвата пустиня и видя леко облаче прах. Облачето приближаваше бързо и скоро той съзря гъвкавото тяло на Пан, което с огромни скокове се носеше към станцията. Край кулата Пан рязко спря и масата на живия огън, реагирайки бързо, се насочи към него.

— Отведи го! Отведи го по-далеч! — извика Иван, разбрал внезапно как може да се спаси. Огневката реагираше на близостта на органично вещество.

Подскачайки високо, сякаш радвайки се на явилата се най-сетне възможност да върши работа, Пан се втурна по пустинята и огненият език, искрейки в лъчите на изгряващото светило, потегли след него, оставяйки след себе си широка тъмносива обгорена ивица.

Камъкът беше горещ, усещаше се дори през дебелиите подметки. Прахът наоколо се беше стопил в еднородна маса, напомняща застинал лавов поток. Плочата със звездната рисунка бе почерняла, но странните възли, обкръжени с гъвкави линии, продължаваха да се виждат добре. И изведнъж Иван си спомни къде беше виждал подобно нещо — върху монолита на стара язовирна стена бяха отпечатани следите от дъски. В древността на Земята съществувала такава практика: дърветата, скъпоценните събирачи на органично вещество, са били разрязвани по дължина и от получените дъски правели кофраж, такива едни кутийки, в които наливали течния бетон.

Може би и тук, на Аксиома, някога са правили нещо подобно?! Рисунката на тази каменна плоча толкова прилича на отпечатъците върху бетонния монолит! Значи и тук някога са расли дървета. Може би не такива, каквито са на Земята, но дървета. Значи и тук е имало

живот! Защо ли е изчезнал?... Той вече се досещаше: всичко органично на планетата е изгорила и изяла огневката...

Като притисна с брада ларингофона, Иван започна да разказва за предположенията са на Симон. И внезапно млъкна. Помисли си, че ако огневката знае какво представлява органичното вещество, значи това не е изригване, не е изливане на огън. Значи там, в недрата на планетата тя по някакъв начин е усетила, че на повърхността са се появили те, живите същества...

Опита се да се успокои — нали не ги беше усетила през всичките тези месеци, откакто бяха тук? Но не се успокои. Ясно беше едно: от днес ще живеят буквално като върху вулкан. И трябва да работят, да обкръжат станцията с допълнителни датчици, да контролират работата им. И да правят много непредвидени в програмата анализи, да събират данни, да изучават това чудо на природата — огневката...

— Искаше да работиш, нали? Сега ще се наработиш — сърдито каза Симон, сякаш прочел мислите му. — Без Пан няма да ни е леко.

— Без Пан ли? — повтори Иван и погледна към сивата пустиня. Изведнъж си помисли, че Пан, програмиран напоследък за своите сто километра, може да се върне и да довлече след себе си огневката. Не му се вярваше, той сигурно ще съобрази... Но дори и човек при безкрайно повтаряне на едно и също прави абсурдни неща, камо ли един робот!

Втурна се към кулата и огледа пустинята. Хоризонтът беше чист. Пан бе завел огневката далеч.

— Симон — каза той, — ще се наложи самите ние да дежурим на кулата.

— Ще се наложи — веднага се съгласи Симон, мислейки очевидно за същото. В гласа му се чувствуваше тревога.

— Нищо — помъчи се да го успокои Иван. — Нищо. Но пък сега ще започнем живот, достоен за човека...

Публикувано в списание „Наука и техника за младежта“, брой
7/1985 г.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.